Hoe Jezus de Schrift las, gebruikte en uitlegde

Jezus kende de Torah, de Profeten en de Psalmen, maar beperkte zich niet tot het letterlijk herhalen van een vers. Hij verbond teksten met elkaar, stelde vragen bij gangbare toepassingen, zocht de bedoeling achter een gebod, herinterpreteerde soms. Soms bevestigt hij een traditie; soms scherpt hij haar aan of confronteert hij haar met haar eigen uitgangspunten.
Let op het onderscheid tussen uitspraken en discussies van Jezus zoals de evangelisten die weergeven en Schriftcitaten waarmee de evangelisten zélf Jezus' optreden duiden. Beide zijn leerzaam, maar ze zijn niet hetzelfde.

1/ Jezus wil de wet en de profeten niet afschaffen maar vervullen – Matteüs 5:17

"*Een oppervlakkige lezing kan de indruk wekken dat Jezus de leer van het Oude Testament verving door nieuwe leerstellingen van hemzelf. Maar een zorgvuldiger lezing maakt duidelijk dat Jezus de diepe, spirituele dimensies van het Oude Testament ontvouwde.*" Vervullen in de zin van '**weer vol maken', de ware bedoeling en betekenis herstellen, 'restaureren'**. De vraag is niet alleen: 'Welke regel moet ik naleven?', maar ook: 'Welk goed wil deze regel beschermen of bevorderen?' Vandaar dat Jezus kan verdergaan en zeggen: "U hebt gehoord dat er gezegd is 'niet doden'... en ik zeg u...", om uiteindelijk uit te komen bij "liefhebben!" Eigenlijk is Jezus radicaler (van 'RADIX – wortel), en verscherpt de ethische implicaties van een 'gebod'. Hij houdt het bijvoorbeeld niet alleen bij het verbod om te doden, maar spreekt ook over woede en verzoening. En hij breidt de liefde uit tot de vijand.
Jezus interpreteert de Schrift dus niet altijd soepeler. Soms wordt de uitdaging juist radicaler, omdat niet alleen de uiterlijke daad maar ook de innerlijke houding telt.

- Jezus gaat verder dan het letterlijke verbod om te doden en spreekt over woede, beledigingen en verzoening. Maakt Jezus de Wet hierdoor zwaarder of juist rijker en menselijker?
- Wat betekent het concreet om niet alleen te vragen: 'Wat mag of moet ik?', maar ook: 'Welk goed wil dit gebod beschermen of bevorderen?' Kun je voorbeelden geven?
- Jezus lijkt soms verder te gaan dan de letter van een gebod. Mogen wij dat vandaag ook doen? Waar ligt de grens tussen trouw blijven aan de Schrift en haar naar eigen inzicht aanpassen?

2/ Jezus zoekt naar het hart van de geboden — Matteüs 22:34-40

Wanneer men Jezus vraagt wat het belangrijkste gebod is, antwoordt hij met Deuteronomium 6:5 en Leviticus 19:18: liefde tot God en liefde tot de naaste. Hij introduceert dus geen totaal nieuwe geboden. Hij haalt twee bestaande Torahteksten naar voren als **sleutel om de andere geboden te begrijpen**. Volgens Jezus hangen de hele Wet en de Profeten aan deze twee geboden. Opmerkelijk is dat de schriftgeleerde in Marcus 12 dit zelf verder doordenkt en tot de conclusie komt dat offers (en alles waar ze voor staan) nooit de kern zijn geweest.

- Jezus stelt liefde tot God en de naaste centraal. Kan iets wat letterlijk in de Bijbel staat toch in strijd zijn met de liefde? Hoe gaan we daar dan mee om?
- De schriftgeleerde erkent dat liefde belangrijker is dan offers. Welke godsdienstige praktijken, tradities of overtuigingen dreigen vandaag belangrijker te worden dan waar het eigenlijk om gaat?

3/ Jezus interpreteert een Bijbeltekst vanuit een andere — Matteüs 12:1-8

De leerlingen plukken aren op sabbat. Wanneer er kritiek komt, verwijst Jezus naar David, die van de toonbroden at (1 Samuël 21), en naar de priesters die op sabbat in de tempel werken. Vervolgens citeert hij Hosea 6:6: Barmhartigheid wil Ik, geen offers. Daar waar de godsdienstige leiders de sabbat benaderen vanuit de regels en voorschriften (wat mag en niet mag), leest Jezus het sabbatsgebod in het licht van de menselijke nood, herstel en waardigheid, en Gods verlangen naar barmhartigheid. Volgens Mc 2:27 zegt hij ook dat de sabbat er is voor de mens en niet de mens voor de sabbat.

- Jezus plaatst barmhartigheid boven een strikte toepassing van de sabbatsregels. Betekent dit dat een gebod soms opzijgeschoven mag worden wanneer de menselijke nood dat vraagt?

- Wanneer twee Bijbelteksten verschillende accenten leggen, hoe bepalen we dan welke het meeste gewicht krijgt? Kunnen we daar iets leren van Jezus?
- Jezus zegt: 'De sabbat is er voor de mens, en niet de mens voor de sabbat.' Geldt dit principe ook voor andere godsdienstige voorschriften en instellingen? Wat zou dat concreet kunnen betekenen?

4/ Jezus zoekt naar de oorspronkelijke bedoeling — Matteüs 19:3-9

Wanneer men Jezus vraagt naar de toelaatbaarheid van echtscheiding verwijst hij niet alleen naar Deut 24, waar Mozes een regeling voor echtscheiding geeft, maar gaat terug naar Genesis 1 en 2. Hij maakt onderscheid tussen een regeling die inspeelt op menselijke hardheid en **het oorspronkelijke ideaal** van trouw en verbondenheid. Hier kun je uit afleiden dat niet iedere Bijbelse regeling automatisch een uitdrukking is van het hoogste ideaal. Sommige bepalingen kunnen ook rekening houden met de gebroken werkelijkheid waarin mensen leven. Dit vraagt vandaag voorzichtigheid bij het rechtstreeks overnemen van oude juridische of maatschappelijke bepalingen.

- Jezus maakt onderscheid tussen Gods oorspronkelijke bedoeling en een regeling die rekening houdt met menselijke hardheid. Kunnen er dus bepalingen in de Bijbel staan die niet Gods hoogste ideaal weerspiegelen? Wat betekent dat voor onze visie op de Schrift?
- Hoe kunnen we onderscheiden of een Bijbelse bepaling een blijvend ideaal uitdrukt of een praktische regeling is voor een bepaalde tijd en samenleving?

5/ Jezus leest profetie vanuit bevrijding en herstel — Lucas 4:16-21

In de synagoge van Nazaret leest Jezus uit Jesaja 61: de Geest van de Heer rust op hem om goed nieuws te brengen aan armen, vrijlating aan gevangenen en herstel aan verdrukten te verkondigen.
Merk op dat Jezus Jesaja's woorden over de dag van Gods wraak weglaat (Jes 61:2) en eindigt bij het genadejaar van de Heer. Een bewuste keuze van Jezus om genade boven vergelding te plaatsen? Je kunt ook niet naast de nadruk kijken die Jezus legt op het daadwerkelijk opkomen voor de zwakken in de maatschappij. Vervolgens zegt Jezus dat dit Schriftwoord vandaag in vervulling gaat. De profetische boodschap wordt dus niet alleen als een voorspelling gelezen, maar als een werkelijkheid die in het heden gestalte krijgt. En daar droeg Jezus door zijn heilzame optreden op buitengewone wijze toe bij!
Dit vind je ook bij de confrontatie met Johannes de Doper. Op de vraag of hij degene is die komen zou, verwijst Jezus naar wat gebeurt: blinden zien, kreupelen lopen, armen horen goed nieuws. De profetische verwachting wordt herkenbaar in helend en bevrijdend handelen, niet enkel in een correcte voorspelling of een theoretische uitleg. - Matteüs 11:2-6; Jesaja 35:5-6 en 61:1
Bij Jezus is profetie vaak niet alleen een bericht over later, maar een uitdaging aan het heden: waaraan wordt Gods bedoeling concreet zichtbaar?

- Jezus stopt zijn lezing van Jesaja vóór de woorden over Gods wraak. Wat zegt die keuze mogelijk over zijn Godsbeeld en over wat hij centraal wil stellen?
- Jezus presenteert de vervulling van profetie vooral in termen van goed nieuws voor armen, bevrijding en herstel. Leggen wij bij profetische teksten soms te veel nadruk op voorspellingen en te weinig op wat er vandaag moet veranderen?
- Wanneer Johannes de Doper vraagt of Jezus de verwachte Messias is, wijst Jezus op wat er concreet gebeurt. Zou ook de geloofwaardigheid van ons geloof vooral moeten blijken uit wat mensen dankzij ons ervaren?

6/ Jezus actualiseert profetische kritiek

Marcus 11
Bij zijn optreden in de tempel maakt Jezus allusie aan twee profetische teksten: **Jesaja 56:7; Jeremia 7:11.** Hij verbindt "huis van gebed" (Jesaja) met "rovershol" (Jeremia). De tempel wordt beoordeeld vanuit zijn roeping: ruimte voor gebed en gerechtigheid, niet louter een correct functionerend ritueel systeem. Bij Jesaja is bovendien het perspectief op de volken belangrijk. Niemand mag zomaar uitgesloten worden, want dan is het een 'droog' gedoe. Tempel (en godsdienst in het algemeen) moet vrucht voortbrengen (allusie aan de dorre vijgenboom die bij Marcus centraal staat in het verhaal).

- Jezus beoordeelt de tempel niet alleen op wat er gebeurt, maar vooral op wat hij zou moeten zijn. Aan welke criteria zou Jezus vandaag onze kerk of geloofsgemeenschap toetsen?
- Bij Jesaja klinkt de gedachte dat Gods huis open moet staan voor alle volken. Zijn er vandaag mensen die zich in onze kerk minder welkom voelen? Waaraan zou dat kunnen liggen?

7/ Jezus gebruikt vragen en debat als manier van Schriftuitleg

Een wetgeleerde vraagt naar het eeuwige leven (Lucas 10:25-37). Jezus antwoordt met twee vragen; de tweede luidt letterlijk in het Grieks: "Hoe leest u?" In de context kan dat ook betekenen: "Hoe leest of verwoordt u de Wet?", maar ook: wat doet het met je in de praktijk? De wetgeleerde kent Deut 6:5 en Leviticus 19:18. De daaropvolgende gelijkenis verschuift zijn vraag "Wie is mijn naaste?" naar: wie handelde als naaste? Begrijpen heeft maar echt zin als je ook 'doet': 'Doet voortaan net zo.' (v. 37). Ook in zijn ontmoeting met de rijke jongeling (Mat 19) antwoordt Jezus niet rechtstreeks op de vraag van de jongeman. Hij begint met een wedervraag, en gaat in gesprek.

Lernen (afgeleid van het Jiddische woord *lernen*) is het traditionele Joodse leerproces waarbij teksten intensief en dialogisch worden bestudeerd. In plaats van passief kennis op te nemen, draait dit leerproces om actief discussiëren, vragen stellen en samen met een studiepartner tot nieuwe inzichten komen. Belangrijke aspecten van deze methode:

- **Vragen en tegenspraak:** Het stellen van scherpe vragen wordt gezien als een teken van betrokkenheid en respect voor de tekst. Tegenstrijdigheden in de geschriften worden niet gladgestreken, maar juist onderzocht.
- **Dialoog over eeuwen heen:** Tijdens het *lernen* gaan studenten in gesprek met commentaren van rabbijnen uit verschillende eeuwen. Zo ontstaat een levendig debat tussen heden en verleden.
- **Levenslang leren:** Kennis wordt binnen deze traditie niet gezien als iets dat je ooit afrondt. *Lernen* is een doorlopende spirituele en intellectuele bezigheid voor het hele leven.

- Jezus vraagt niet alleen wat er geschreven staat, maar ook: '**Hoe leest u?**' In welke mate wordt onze Bijbelinterpretatie bepaald door onze opvoeding, kerkelijke traditie, ervaringen en overtuigingen? Is dat noodzakelijk een probleem?
- In **de Joodse traditie van lernen** zijn vragen, discussie en zelfs tegenspraak wezenlijke onderdelen van het leren. Is er in onze geloofsgemeenschap voldoende ruimte om Bijbelteksten, traditionele interpretaties en gevestigde overtuigingen kritisch te bevragen? Is in de sabbatschoolklas in jouw kerk plaats voor 'lernen' (echte dialoog, kritische vragen, alternatieve gedachten...)?
- Wat vind je van de stelling: 'Een geloof dat geen **kritische vragen** verdraagt, is misschien minder sterk dan het zelf denkt.'

8. Jezus waarschuwt voor een bepaalde manier om de Schrift te gebruiken.

- **Een correct vers kan verkeerd gebruikt worden** — Matteüs 4:5-7; Psalm 91; Deut 6:16

In het verzoekingsverhaal citeert de duivel Psalm 91 om Jezus aan te sporen van de tempel te springen. Jezus antwoordt met Deuteronomium 6:16: God niet op de proef stellen. Een Bijbelcitaat kan op zichzelf juist zijn, maar door de toepassing toch verkeerd worden. De context en de samenhang van de Schrift tellen mee, ook het literaire genre: een psalm heeft niet dezelfde 'autoriteit' als een tekst uit het hart van de Torah.

- **De Schrift is geen excuus om niet te helpen — Marcus 7:6-13**

Met Jesaja 29:13 bekritiseert Jezus lippenvroomheid die de kern van Gods bedoeling mist. Het voorbeeld van korban maakt de aanklacht concreet: een religieuze constructie mag geen voorrang krijgen op zorg voor naasten (in dit geval: de ouders).

- **De Schriften onderzoeken en toch het leven missen — Johannes 5:39-40**

In Johannes zegt Jezus dat zijn tegenstanders de Schriften onderzoeken omdat zij daarin leven menen te vinden, maar niet tot hem willen komen. Binnen het evangelie klinkt de waarschuwing: de tekst kan tot een doel op zichzelf worden gemaakt, terwijl de relatie en het leven waarnaar hij verwijst uit beeld verdwijnen.

- Zelfs **in het verzoekingsverhaal** wordt een correct Bijbelcitaat verkeerd gebruikt. Hoe herkennen we het verschil tussen de Bijbel laten spreken en de Bijbel gebruiken om eigen gelijk te bewijzen?
- Jezus waarschuwt mensen die de Schriften intensief onderzoeken, maar toch **missen waar het werkelijk om gaat**. Kan een grote Bijbelkennis soms zelfs een hindernis worden voor een levend en menselijk geloof?
- Heb je zelf ooit een Bijbeltekst **anders leren begrijpen**, waardoor je ook je houding tegenover andere mensen hebt moeten herzien?

9. Jezus leest de Schrift ook typologisch

- **De Emmaüsgangers — Lucas 24:25-27, 32, 44-47**
  Volgens Lucas maakt de opgestane Jezus duidelijk hoe Mozes, Profeten en Psalmen met zijn lijden en opstanding samenhangen. Dat is een terugblik vanuit Pasen: teksten worden in een nieuw verband verstaan. Het betekent niet dat elk oudtestamentisch vers oorspronkelijk een verborgen, letterlijke voorspelling van Jezus was. Oude gebeurtenissen en beelden kunnen nieuwe betekenis krijgen zonder dat hun eerste context verdwijnt.
- **Het teken van Jona — Matteüs 12:38-41; Lucas 11:29-32**
  Jezus gebruikt het verhaal van Jona als parallel met zijn verhaal. Matteüs benadrukt de drie dagen en nachten als verwijzing naar Jezus' dood en opstanding; Lucas legt het accent op Jona als teken voor Ninevé en op de oproep tot omkeer. Beide evangelisten leggen dus verschillende accenten vanuit hetzelfde motief.

Ook bij de evangelisten roept Jezus' leven, zijn woorden en daden O.T. teksten en verhalen op.

- **Matteüs 2:15 citeert Hosea 11:1:** God heeft zijn zoon uit Egypte geroepen. Maar bij Hosea gaat het oorspronkelijk over Israël en de uittocht uit Egypte. Hosea spreekt over het verleden, niet rechtstreeks over de toekomstige geboorte van Jezus.
  Matteüs herkent in Jezus' levensverhaal een herneming van het verhaal van Israël. Men noemt dit een typologische lezing: een gebeurtenis uit het verleden wordt gezien als een patroon dat later opnieuw betekenis krijgt. Dit is iets anders dan een rechtstreekse, letterlijk voorspellende profetie.
  Het is belangrijk om beide niveaus te onderscheiden: wat Hosea oorspronkelijk bedoelde en hoe Matteüs die woorden opnieuw leest.
- **"Hij heeft onze ziekten gedragen" — Matteüs 8:16-17; Jesaja 53:4** Matteüs betrekt Jesaja's woorden over het dragen van ziekten en zwakheden op Jezus' genezingen. De manier waarop hij concreet tegemoetkwam aan de diepe noden van de mensen. Merk hierbij op dat hij het helemaal niet heeft over wat de christelijke theologie ervan gemaakt heeft, nl. juridische plaatsvervanging.
- **"De jonge vrouw zal zwanger worden" — Matteüs 1:22-23; Jesaja 7:14**
  In Jesaja 7 vormt het teken een onderdeel van de crisis rond koning Achaz. Matteüs leest het opnieuw vanuit Jezus' geboorte. Wie zorgvuldig interpreteert, moet zowel de achtste eeuwse context van Jesaja als de bedoeling van Matteüs serieus nemen. Ook de vertaling van het Hebreeuwse 'almah' (jong meisje) naar het Griekse 'parthenos' (maagd) speelt een rol.

- **Matteüs past Hosea 11:1 toe op Jezus**, terwijl Hosea oorspronkelijk spreekt over Israël en de uittocht uit Egypte. Moeten we een onderscheid maken tussen wat een tekst oorspronkelijk betekende en wat hij later voor gelovigen kan betekenen? Waarom is dat belangrijk?
- Matteüs en Lucas leggen bij **het teken van Jona** andere accenten. Wat leert ons dit over de manier waarop de evangelisten met Bijbelverhalen omgaan? Moeten verschillende interpretaties elkaar noodzakelijk tegenspreken?
- Matteüs 8:17 past Jesaja's woorden over het dragen van ziekten toe op Jezus' genezingen. Later heeft de christelijke theologie Jesaja 53 vaak verbonden met plaatsvervangend lijden en verzoening. Hoeveel ruimte mogen we geven aan latere theologische interpretaties die verder gaan dan de oorspronkelijke tekst of de concrete toepassing door een evangelist?
- Als we aanvaarden dat oude teksten in **nieuwe omstandigheden een nieuwe betekenis** kunnen krijgen, hoe vermijden we dan dat iedereen er zomaar in leest wat hij graag wil?